

Cursuri universitare

Dr. Ioana Nely MILITARU

Dreptul Uniunii Europene

***Cronologie. Izvoare. Principii. Instituții. Piața internă a Uniunii
Europene. Libertățile fundamentale***

Ediția a IV-a, revăzută și adăugită

Dr. Ioana Nely MILITARU

Dreptul Uniunii Europene

***Cronologie. Izvoare. Principii. Instituții. Piața internă a
Uniunii Europene. Libertățile fundamentale***

Ediția a IV-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic
București
-2023-

CAPITOLUL I

CRONOLOGIA CONSTRUCȚIEI EUROPENE

I.1. PRECIZĂRI PREALABILE. PRECURSORII INTEGRĂRII EUROPENE

✓ „Idea europeană” prin folosirea sintagmei „Statele Unite ale Europei” este destul de veche (1849)¹. De-a lungul anilor ea a fost preluată și folosită în cele mai diverse împrejurări².

Astfel, la **19 septembrie 1946**, Winston Churchill, în discursul său de la Universitatea din Zürich, **afirma necesitatea constituirii Statelor Unite ale Europei**, iar ca primă etapă a acesteia, realizarea unui parteneriat Franța-Germania.

La **7 iunie 1947**, în plan **economic**, George Marshall³ anunță oficial **lansarea unui vast program de sprijin economic** ce a constat în peste 10 miliarde de dolari pentru Europa (numit „Planul Marshall”)⁴. La momentul respectiv, statele europene se aflau în reale dificultăți economice și sociale, consecință a celui de-al Doilea Război Mondial încheiat recent.

Cu toate că planul „Marshall” nu a avut efectele pe care SUA le-a sperat, odată cu lansarea programului, a oferit totuși prilejul înființării la **16 aprilie 1948** a **Organizației de Cooperare Economică Europeană (OCEE)**. Deși înființată ca organizație permanentă de coordonare a politicilor economice naționale⁵ și însărcinată cu repartizarea ajutorului american, nu a realizat, în fapt, un început de înlăturare a barierelor economice și comerciale între țările membre⁶.

¹ Ideea unității europene a fost exprimată în sec. al XVIII-lea de către J.J. Rousseau, I. Kant, pentru a fi preluată, în sec. al XIX-lea, de către Saint-Simon, Prudhomme sau Victor Hugo (1849); la 7 septembrie 1929, Aristide Briand, în cadrul Societății Națiunilor, a propus Adunării Generale a Societății Națiunilor să creeze între statele Europene o legătură federală care să nu aducă atingere, însă, suveranității acestor state. A se vedea R. Munteanu, *Drept European*, Ed. Oscar Print, București, 1996, pp. 17-19; H. Brugmans, *L'idée Européenne, 1920-1970*, Bruges, 1970, citat de P. Mathijssen, *Compendiu de drept european*, ed. a 7-a, Ed. Club Europa, București, 2002, p. 12.

² În mod expres, Napoleon Bonaparte preciza, la vremea sa, în acest sens: „Avem nevoie de un cod european, de o Curte de Casație europeană, o monedă unică, de aceleași măsuri și greutate, de aceleași legi. Trebuie să fac, preciza Napoleon, din toate țările Europei un singur popor”; a se vedea I. Muraru, E.S. Tănăsescu, Gh. Iancu, Șt. Deaconu, M.H. Cuc, *Cetățenia europeană*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 5.

³ La 5 ianuarie 1947, George Marshall, secretar de stat al Statelor Unite ale Americii, a anunțat într-un discurs, ținut la Harvard, că SUA va face tot ceea ce poate pentru a sprijini revenirea la o economie sănătoasă în lume „printr-un ajutor economic în favoarea Europei occidentale”.

⁴ Oferta a fost acceptată de cele 16 țări europene, la 15 iulie 1947; a se vedea P. Mathijssen, *op. cit.*, p. 13; acestea au fost: Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Marea Britanie, Suedia, Elveția și Turcia; au aderat, ulterior, Germania (3 octombrie 1949), Spania (20 iulie 1959). Statele Unite și Canada au avut calitatea de asociați. A se vedea R. Munteanu, *op. cit.*, p. 22, subsol nr. 3.

⁵ A se vedea G. Geamănu, *Drept internațional public*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1982, vol. II, p. 295.

⁶ A se vedea O. Manolache, *Tratat de drept comunitar*, ed. a 5-a, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 3.

✓ La 4 aprilie 1949, în plan politico-militar, se înființează **Organizația Atlanticului de Nord – NATO**¹ – având ca membri fondatori 12 state, inclusiv SUA².

✓ La 5 mai 1949 a fost creat **Consiliul Europei**³ – ca o concretizare a ideii europene – având ca membri fondatori 10 state: Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, Norvegia și Suedia – al cărui rol principal s-a circumscris domeniului **social și cultural**, nu militar și economic⁴.

✓ Maniera de abordare a problematicii construcției europene, de angajare a acesteia pe cale comunitară – ca primă etapă, parteneriatul Franța-Germania – a fost reînnoită de către Ministrul Afacerilor de Externe (al Franței) **Robert Schuman, în proiectul cuprins în Declarația de la 9 mai 1950 la Paris**⁵: „Europa nu se face dintr-o dată, nici printr-o construcție de ansamblu, ea se va face prin realizări concrete, creând mai întâi o solidaritate de fapt. Funcționarea construcției europene înlătură, în același timp, integrarea globală, în profitul unei integrări sectoriale, și integrarea politică în profitul integrării economice”.

În acest context istoric, Jean Monnet⁶ și Robert Schuman au formulat un principiu fundamental potrivit căruia „**prin punerea în comun a producțiilor de bază și instituirea unei Înalte Autorități noi**, ale cărei decizii vor lega Franța, Germania și țările care vor adera, **se vor pune primele baze concrete ale unei federații europene indispensabile păcii**”. Prin această propunere, Declarația de la 9 mai 1950 sugerează ca începutul edificiului european să fie acela al sectorului de cărbune și oțel, datorită ponderii economice a acestor industrii, dar și constituirii unor garanții că „orice război între Franța și Germania să devină (...) din punct de vedere material, imposibil”⁷.

¹ S-a format un nou sistem de alianțe militare reprezentate prin: Tratatul de la Bruxelles din 17 martie 1948 între Marea Britanie, Franța, țările Benelux (Belgia, Olanda și Luxemburg), asociind cele cinci state (Uniunea Occidentală) cu Statele Unite și Canada și invitând și alte state din Europa să adere.

² Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, Norvegia, Portugalia și SUA. Au aderat, ulterior, Turcia, Grecia (25 februarie 1952) și R.F. Germania (6 mai 1955).

³ Congresul de la Haga din 7-10 mai 1948 a condus la crearea Consiliului Europei. În prezent, Consiliul Europei este compus din 46 de state membre la care se adaugă o serie de state cu statut de observator. În ordinea aderării, statele membre sunt: Belgia, Danemarca, Franța, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Suedia și Turcia (1949); Islanda și Germania (1950); Austria (1956); Cipru (1961); Elveția (1963); Malta (1965); Portugalia (1976); Spania (1977); Liechtenstein (1978); San Marino (1988); Finlanda (1989); Ungaria (1990); Polonia (1991); Bulgaria (1992); Estonia, Lituania, Slovenia, Republica Cehă, Slovacia, România (1993); Andorra, Belarus* (1994); Letonia, Albania, Republica Moldova, Ucraina, Macedonia de Nord (1995); Croația (1996); Georgia (1999); Armenia, Azerbaidjan (2001); Bosnia și Herțegovina (2002); Serbia (împreună cu Muntenegru) (2003); Monaco (2004); Muntenegru (2007). Statele cu statut de observator sunt: Canada, Vatican, Japonia, Belarus**, SUA, Mexic și Israel. * Belarus s-a retras în 1999, pentru ca în anul 2003; ** Belarus, să angajeze ca stat cu statut de observator, după Înțelegerea de la Lisabona. Federația Rusă a aderat în 1996, s-a retras în 2022, cu câteva ore înainte să fie votată excluderea acesteia de către Consiliu. Despre „Consiliul Europei și proclamarea drepturilor omului” a se vedea, R.H. Radu, *Convenția Europeană a drepturilor omului*, ed. a II-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2022, p. 7 și urm.

⁴ A se vedea O Manolache, *op. cit.*, p. 3.

⁵ Proiectul îi poartă numele; a se vedea, pentru detalii, G. Isaac, M. Blanquet, *Droit communautaire général*, 8 édition, Ed. Dalloz, Paris, 2001, p. 1.

⁶ Propunerile lui Robert Schuman au fost inspirate și pregătite de Jean Monnet, Comisar General pentru „Planul de modernizare și de echipament al Franței”.

⁷ A se vedea G. Isaac, M. Blanquet, *op. cit.*, p. 1, cu referire la proiect; M. Voicu, *Drept comunitar. Teorie și jurisprudență*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2002, p. 7 și urm.

I.2. INSTITUIREA COMUNITĂȚII EUROPENE A CĂRBUNELUI ȘI OȚELULUI – CECO

✓ Propunerea a fost acceptată inițial de 5 state, **Germania, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg**¹. Marea Britanie, la 27 mai 1950, s-a declarat neinteresată prin refuzul de a participa la negocieri, pe motiv că nu putea lua în considerare o limitare, chiar parțială, sub aspectul suveranității.

Următoarele evenimente au marcat semnarea Tratatului CECO:

– pe data de 10 iunie 1950, declarația lui Robert Schuman a fost urmată de negocieri deschise la Paris;

– la 20 iunie 1950 a avut loc, tot la Paris, o Conferință care a avut ca scop elaborarea Tratatului de instituire CECO;

– la 18 aprilie 1951 a fost semnat la Paris (denumit și Tratatul CECO);

– **la 23 iulie 1952, Tratatul CECO² a intrat în vigoare, după ratificarea lui de cele 6 state: Franța, Italia, Republica Federală Germania, Belgia, Olanda și Luxemburg.**

Tratatul a fost încheiat pentru o perioadă de 50 ani.

✓ La 10 februarie 1953 se deschide **Piața comună**, pentru cărbune, iar la 10 mai 1953, pentru produse siderurgice.

Prin Tratatul de la Paris **se înființează patru instituții comunitare** cărora li se transferă de la instituțiile statelor membre un număr de competențe decizionale. Ca și Tratatul european ulterior, ce instituie CEE³ și CEEA⁴, Tratatul CECO reprezintă mai mult decât un acord internațional clasic, deoarece a creat **instituții independente** de autoritățile publice naționale și le-a înzestrat cu drepturi suverane în domeniile legislativ, administrativ și judiciar, drepturi care le-au fost transferate – după cum am arătat – de la statele membre⁵.

Cele 4 instituții înființate prin Tratatul CECO sunt următoarele⁶:

☞ **Înalta Autoritate**⁷ este organ cu pronunțat caracter supranațional. Are responsabilitatea de a administra piața comună a cărbunelui și oțelului „în care să guverneze libera circulație și libera concurență – obiectiv al TCECO – scop pentru care are puteri decizionale – obligatorii – pe care le exercită nu numai cu privire la statele membre, ci și direct asupra întreprinderilor de sector;

☞ **Adunarea Parlamentară** este instituția căreia îi este încredințat controlul politic al Înaltei Autorități;

☞ **Consiliul Special de Miniștri** garantează că Înalta Autoritate acționează în strânsă legătură cu guvernele naționale;

☞ **Curtea de Justiție** asigură autoritatea dreptului în limitele teritoriale ale celor 6 state semnatare ale Tratatului.

¹ Belgia, Olanda și Luxemburg s-au constituit din 29 octombrie 1947 într-o uniune vamală numită Benelux.

² Primul Președinte al Înaltei Autorități a fost Jean Monnet. El și-a ținut prima reuniune la Luxemburg la 10 august 1952. A se vedea R. Munteanu, *op. cit.*, p. 28, cu privire la Tratatul ce instituie CECO. Pe parcursul lucrării vom folosi prescurtarea TCECO.

³ Pe parcursul lucrării vom folosi prescurtarea TCEE.

⁴ Comunitatea Economică Energetică Atomică, denumită, în continuare, pe parcursul lucrării, CEEA sau Euratom.

⁵ A se vedea P. Mathijssen, *op. cit.*, p. 43.

⁶ A se vedea G. Isaac, M. Blanquet, *op. cit.*, p. 2.

⁷ În prezent, Comisia.

Tratatul de la Paris reprezintă un prim pas pe calea integrării europene, un model de integrare juridică, instituțiile CECO pregătind instituțiile celor două comunități create ulterior, CEE și CEEA (Euratom)¹. Integrarea realizată prin crearea CECO n-a putut fi extinsă și pe plan politic, dat fiind nereușita – din 1953 și 1954 – a două noi propuneri de cooperare mai strânsă a celor 6 state, sub forma **Comunității europene de apărare**² și a **Comunității politice europene**³.

1.3. INSTITUIREA COMUNITĂȚII ECONOMICE EUROPENE (CEE) ȘI A COMUNITĂȚII EUROPENE A ENERGIEI ATOMICE (CEE SAU EURATOM)

✓ La 20 mai 1955, țările **Benelux propun într-un memorandum crearea unei Piețe comune cu o dimensiune economică mult mai largă decât producția de cărbune și oțel** – propusă de Tratatul CECO – care să corespundă unei organizații cu un profil mai larg de activitate, așa cum fusese schițată inițial de Planul „Monnet – Schuman”⁴. La memorandum se afirma că integrarea economică ar trebui să preceadă integrarea politică. Acesta urmează unele idei din Planul „Beyen”⁵, prin care au fost schițate contururile unei piețe comune europene⁶.

✓ Miniștrii Afacerilor Externe ale celor 6 state semnatare ale TCECO reuniți la Conferința de la Messina – din 1-2 iunie 1955 – vor recunoaște că logica internă a ceea ce au început în anii 1950, 1951 prin acest tratat impunea **extinderea integrării europene la toată economia printr-o nouă integrare, sectorială, care să cuprindă domeniul specific al energiei atomice**.

✓ Cu acest prilej, un comitet interguvernamental, sub președinția lui P.H. Spaak⁷, este însărcinat să elaboreze **un raport „referitor la posibilitatea realizării atât a unei Uniuni economice generale, cât și a unei uniuni în domeniul nuclear”**. Guvernul britanic, deși inițial a acceptat invitația, a refuzat să participe la negocierile din cadrul acestui comitet⁸, menținându-și opțiunea pentru o cooperare interguvernamentală în cadrul **Organizației de Cooperare Economică Europeană (OCEE)**, pentru un comerț liber, fără o uniune vamală⁹.

¹ A se vedea R. Munteanu, *op. cit.*, p. 29.

² Este vorba despre proiectul de Tratat semnat la Paris la 27 mai 1952 – între statele semnatare ale Tratatului CECO – pentru instituirea unei Comunități europene de apărare. Tratatul a fost ratificat în anul 1954 de statele membre CECO, cu excepția Franței, care a refuzat să participe la dezbateri – la 30 august 1954 –, ceea ce a determinat abandonarea proiectului. Acest fapt a condus, prin încheierea acordurilor de la Paris din 23 octombrie 1954, la crearea Uniunii Europei Occidentale (UEO) și la aderarea, la 6 mai 1955, a RFG la Organizația Atlanticului de Nord (NATO).

³ Proiectul de statut cu privire la Comunitatea politică europeană – din martie 1953 – a fost elaborat de către Adunarea CECO. Reprezintă un al doilea proiect de integrare la care cele 6 state semnatare ale CECO nu au dat curs. A se vedea P. Mathijsen, *op. cit.*, p. 14; G. Isaac, M. Blanquet, *op. cit.*, p. 2.

⁴ La 20 mai 1955, cele 6 state membre CECO se întrunesc pentru a desemna un nou președinte al Înaltei Autorități în locul lui Jean Monnet. A se vedea B. Ștefănescu, *Curtea de justiție a Comunităților Europene*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 23.

⁵ Din perioada decembrie 1952 – februarie 1953.

⁶ A se vedea, pentru detalii, O. Manolache, *op. cit.*, pp. 5-6.

⁷ Paul-Henri Spaak, la acea vreme, îndeplinea funcția de ministru de externe belgian.

⁸ A se vedea H.J. Heeser, *British Policy with regard to the unification efforts on the European Continent*, Leyden, 1959, p. 96.

⁹ A se vedea O. Manolache, *op. cit.*, p. 6.